

אבן קדש

לקט מתוך הספר
ב' כרכים על התורה
תהלים • מועדים

נ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת וזאת הברכה

גליון 14 -

■ האם יש 'הידור מצוה' להניח האתרוג בתוך כלי כסף מפואר

א"ק, הנה זה ודאי ש'במצוה עצמה', ראוי להדר, היינו: סוכה, לולב ציצית וכו' - אלא יש להסתפק האם יש ענין לנאות גם הדברים ש'מסביב למצוה' כגון המעיל של הס"ת, שקית נאה להניח בה השופר, כלי נאה לאתרוג?

תשובה: גם באלו, יש הידור מצוה [ראה המשך].

בגמ' (שבת קלג) אמרו, עשה לפנינו: סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה* בלבד אומן וכורכו בשיראין נאין.

והנה כל הדברים הם נוי ב'עצם המצוה' - אך 'שיראין נאין' אינם המצוה, רואים שיש 'התנאה במצוות' ב'חיבוב מצוה', הגם שאינו 'המצוה עצמה'**. *

* 'קולמוס נאה', אפשר שהוא מחודד יפה, באופן שהכתב מיושר היטב.

** ומכאן ראייה שגם נתינת האתרוג ב'כלי כסף מהודר', הוי הידור מצוה.

◀ אשר ברך ... לפני מותו (לג א)

■ למה דחה משה הברכה לישראל - עד הרגע האחרון רש"י, סמוך למיתתו, שאם לא עכשיו אימתי.

א"ק, צ"ב מה כוונת רש"י במילים האחרונות, דמשמע שאם זה ה' תלוי בו - גם עתה לא ה' מברכם, אלא ה' דוחה הדבר עוד?

ונראה, דקשה מדוע לא בירך עד עתה, ולמה המתין?! ועל זה התשובה, שככל שהזקין נתעלה יותר ויותר, ויש 'תוספת כח' בברכותיו, ועתה סמוך למותו שוב לא יכול לדחות הברכה.

◀ הופיע מהר פארן (לג ב)

■ מה הועיל לגויים שסרבו לקבל התורה [בגלל שכתוב בה איסור: רציחה, גניבה, נואף] - והלא בלא"ה מזהירים הם על ז' מצוות

נחל אליהו: כיון שבא הקב"ה ליתן תורה לגויים אמרו: מה כתיב בה? וכששמעו 'לא תרצח' 'לא תגנוב', אמרו 'לא בשבילנו'!

ק' וכי מה חשבו שיהי' כתוב: 'לרצוח לגנוב ולנאוף', כעין הנאמר (הושע ד): 'אלה וכחש רצח גנב ונאף'!?

עוד קשה: ומה הועיל להם 'שלא קיבלו התורה', הלא מזהירים על ז' מצוות, [ובכלל הז' מצוות כלול ממילא הדברים דלעיל - שסירבו לקבל]?

ותירץ: שסירבו לקבל את אביזריהו, וקצת ראייה יש, דאחר מתן תורה על מה נצטוו ישראל?! על אבזריהו! [ראה המשך].

דכתיב אחר מתן תורה (שמות כ יח) [אביזריהו דג' עבירות]:

ע"ז - 'אתם ראייתם כי מן השמים וכו' ... לא תעשון אתי אלהי כסף*.

רציחה - 'לא תבנה אתהן גזית', שלא יונף המקצר על המאריך - אביזריהו דשפיכות דמים.

ערויות - 'לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו' - אביזריהו דג"ע.

* כאן לא הוי 'אביזריהו', אך מ"מ אינו עיקר איסור עבודה זרה עצמה.

◀ וזרח משעיר, הופיע מהר פארן (לג ב)

■ הלא ידע הקב"ה שלא יקבלו הגויים את התורה - ומדוע הציע להם? שביקש לתת התורה לאומות ולא קיבלו [וכן ברש"י].

צ"ב, הלא ידע הקב"ה שלא יקבלו התורה, ולמה הציע להם? א. כדי שלא יהי' להם תרעומת, כדאיתא בגמ' (ע"ז ב): שבאו האומות לפני הקב"ה לדון, שאף הם שייכים בשכר 'עולם הבא'.

ב. בשם רע"א: שיצא תועלת מכך [שהציע הקב"ה התורה לגויים], שיש גרים מאותם אומות. והיינו שקיבלו הגרים הכנה 'מכאן' [שסיבב הקב"ה התורה על האומות]. [וכן כתב בעל השואל ומשיב].

■ מהיכן יצאו הגרים - ומהיכן יצאו ה'חוזרים בשאלה'

ואומרים בשם הרע"א: שבזמן ש'הציע' הקב"ה התורה לאומות, היו גוים יחידים שרצו לקבל התורה, אלא שחששו מ'לחץ ההמון', והם אלו שזכו לבסוף להתגייר [בגלגול זה או אחר].

וכנגד זה יש בישראל 'שלא רצו לקבל', ו'לחץ הרבים' קיבלו, ומסתבר שמהם יצאו האפיקורסים והמתבוללים של ימינו, ואותם שיצאו לתרבות רעה ר"ל.

◀ מורשה קהילת יעקב (לג ד)

ריצב"א: דבאמת האבות כבר למדו תורה, ואפי' עירובי תחומין, אלא שבמצרים נשכח מהם, עד שהחזיר להם משה, וזהו 'מורשה קהלת יעקב'.

☆

'מורשה' ולא כתיב ירושה.

והנה הלשון 'מורשה' מצאנו גם אצל ירושת 'ארץ ישראל' דכתיב (שמות ו ח): 'ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'', ואיתא בגמ' (ב"ב קיט): 'מורשה' רמז להם שיורישו לבניהם - ולא ירשו הם עצמם לפי שלא יכנסו לארץ. [ולכך לא נכתב ירושה].

וצ"ב: מה יפרשו הלשון 'מורשה' הכא אצל תורה.

שו"ר דאפשר לתרץ עפ"י אילת שאמר: שהתורה אינה עוברת בירושה ליחיד, אלא 'כלל הציבור' הובטח 'כי לא תשכח מפי זרעו', ונמצא שאכן אין כאן ירושה.

☆

כתב 'בעל הטורים': ב' 'מורשה' במסורה, לומר: ש'ירושת הארץ' תלויה ב'תורה', כדכתיב (תהלים קה): 'ויתן להם ארצות גוים ... בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו'.

◀ יחי ראובן ואל ימת (לג ו)

כאשר ה' הגר"ח בין ארבע שאל אותו אביו [הבית הלוי], מה הוא כפל הלשון?

וענה שהואיל ומשה מברך את ראובן לאחר שכבר מת, ע"כ שקאי על עוה"ב, וא"כ אתי שפיר בפשיטות שיחיה לעתיד לבא, ולא יחזור למות.

◀ יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר (לג ו)

■ עיתים הקב"ה מקדים גאולה - בזכות תפילה שתהא אח"כ

א"ק, והלא כבר לפני 240 שנה מת ראובן, והתורה כתבה (בראשית מט): 'כל אלה שבטי ישראל שנים עשר', ומה הועיל משה?

ת. אלא שעיתים הגאולה באה מחמת תפילה שתהא אח"כ*.

וכן (לג כד) 'ברוך מבנים אשר', וכתב בעה"ט שיחדלו ממנו דיני נידוי, והלא אשר מת מזמן?! אלא כדאמרן.

* הובא עה"פ (כד מה): 'אני טרם אכלה לדבר והנה רבקה יוצאת'.

387.

◀ תמיך ואוריך (לג ח)

■ מדוע בשאר מקומות מקדים 'אורים' ל'תומים' - וכאן הפוך [תומים ואוריך]

כתב רש"י כלפי שכניה הוא מדבר, מה הפירוש?
מסביר רבי חיים מואלז'ין: דבכל מקום מקדים אורים לתומים, ואצלנו ההיפך?

והנה 'אורים' היינו שמאירים האותיות, 'תומים' שמשלימים ומתאימים דבריהם ברוה"ק, ואכן אצל ה'כהן המקביל' כך הסדר: תחילה האורים מקדים ומאיר, ולאחר מכן יפתור ה'כהן הדברים ברוה"ק - והיינו 'תומים', אך אצל הקב"ה הרי 'הסדר הפוך' שכאשר ישלח דברו 'האל תמים דרכו' - היינו תומים, ואחר כך יאירו דבריו בחושן, וזה שכתב רש"י 'כלפי שכניה הוא מדבר', ולכך הסדר הפוך.

◀ אשר ניסתו במסה תריבהו על מי מריבה (לג ח)

■ מדוע באמצע השבח של שבט לוי - מזכיר החסרון של חטא 'מי מריבה'?

וצ"ב באים להגיד שבחו ואומרים, חטאו!?
אומר: נחל אליהו, כשאומרים שזה החסרון שיש בו [דבר דק], וגם עצם הדבר שיש כל כך הרבה פירושים מה ה' החטא של 'מי מריבה' [בספר 'שערי אהרן' מונה 24], 'סימן הדבר' שהחטא אינו ברור וגס, וזה 'שבחו של משה' לומר: שעון אחר אין בו.

מה החטא של מי מריבה? ראה על הפסוק (במדבר כ יג): 'המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל'.

◀ ובריתך ינצורו (לג ט)

■ מדוע מלו שבט לוי במדבר - הלא יש סכנה - ועוד: שהמל בסכנה לא קיים המצוה!

היינו ש'שבט לוי' מלו במדבר, אע"פ שלא נשב להם רוח צפונית, ואיכא סכנה [במכות ע"ב], וצריך ביאור הא"ך הותרו להסתכן, זאת ועוד, דעת העונג יו"ט, דהמל בסכנה, 'לא קיים המצוה', וצריך לחזור למול [הטפת דם ברית]?

א"ק, וצריך לומר שיש 'דרגות שונות' בסכנה, וכאן ה' דרגה אמצעית, שמותר להסתכן.

ומנא תימרא [שיש דרגות שונות]?! ת"ש, דאמרינן בגמ' (ב"מ קיב): 'כי אליו הוא נושא את נפשו, הואיל ועלה בכבש ונתלה באילן וכו', ובודאי שאין לאדם למסור נפשו למיתה לצורך פרנסה, אלא ש"מ כאמור שיש דרגות בסכנה / ואינני אומר שדרגה קלה כל כך של סכנה [דומיא דכבש ואילן] היתה במדבר, דא"כ שר שבטים מ"ט לא מלו, אלא מ"מ חזינן שיש דרגות שונות של פיק"נ.

◀ ישכן לבטח עליו (לג יב)

כתב רבינו בחיי: 'ישכן לבטח' - מקדש ראשון [שהיתה בו שכינה], 'חופף עליו' - מקדש שני שלא היתה בו שכינה תדיר, 'ובין כתפיו שכן' - מקדש שלישי.

◀ שמח זבולן בצאתך (לג יח)

אור החיים: מה שמחה לזבולן בצאתו למסחר, הלא אין העולם עבור 'עניני הבל' אלו? [תשובות:]

א. הואיל ומתקיים 'לימוד ישכר' על ידו, א"כ אף המסחר מצוה הוא.

ב. חיד"א: 'בצאתך' אף שיצאת מהעולם [לאחר הפטירה], מ"מ מועיל לך 'בשמיים' לימודו של ישכר באהלך.

■ מדוע הקדים זבולן ליששכר?

מביא רבי שלמה קלוגר בשם בנו בצעירותו [חיים], לרמוז שא"א לקנות 'לשעבר', היינו 'את מה' שכבר נלמד*.

* וכן הוא בגמ' (סוטה כא) הלל ושבנא אחי הו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל [שבנא להלל] תא נערוב וליפלוג [נעשה 'ישכר וזבולן'] יצתה בת קול ואמרה: 'אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' [היינו שאמרה 'בת קול' לשבנא - 'באת מאוחר מדי'].

■ האם מפסיד יששכר מחלקו - כשעושה עסק עם זבולון?

דעת הגאון רבי אשר וויס ש"א~ (בספרו מנחת אשר סימן קה) שאינו מפסיד, לפי שישכר זבולן הוא ע"י שהוא כחברותא של יששכר ומסייע ללימודו, וכשם שראובן ושמעון, הלומדים יחד, אין טעם לשאול, האם החברותא [שמעון] נוטל שכר מראובן, שע"י שלמד עמו יחד נתבררו לראובן הדברים ונתלבנו היטב... ודאי שלכל אחד שכר משלו, ואין אחד נוגע בחבירו - כן הוא

ביששכר וזבולון. ומורה [הרב הנ"ל, למהססים לעשות הסכם] לכתוב: ה'הסכם' נעשה לפי מנחת אשר ס"ק קה.

עוד מוסיף [הרב בשם אחרים] שאין לעשות היתר עיסקה, כאשר אין יששכר זקוק לכסף, [ובפרט לפי שיטתו] ששכר זבולון על-ידי שמסייע ללימוד, וכאשר אין יששכר זקוק למזון, נמצא שלא סייע זבולון. [א"ק, כל אשר הבאתי משמו הוא לפי מה שראיתי בעלון, והרוצה לראות במדויק יעי' במקור].

◀ ברוך מרחיב גד ... כי שם חלקת מחקק ספון (לג כא)

■ 'מרחיב גד' - שקיבל נחלה אחרת תמורת 'קבר משה'

חיד"א: שהאיזור סביב קבורתו של משה הרי הוא כשדה שאבד בו קבר, ובית הקברות אסור בזריעה, וא"כ בדין הוא שיטול נחלה אחרת במקום זה.

● מותר לנטוע עצים בבית הקברות - הגם שיונקים מן המת

א"ק, כאן המקום לציין 'דבר פלא': דאיתא בסוף אהלות, ש'שדה שאבד בה קבר', מותר בנטיעה של סרק*, ואסור באילני מאכל, מ'טעם צדרי' שמא יבואו האוכלים מן הפירות, לידי טומאה בבואם ליקח פירות מן השדה.

וצ"ב, הלא האילן בודאי יונק מן המת, לכל הפחות בעוד יש על המת בשר, והאיך מותר דבר זה ועוד ש'נהנה' מהמת.

* ובאמת כך ראיתי ב'הר המנוחות' שבצד הקברים - נטועים אילני סרק.

◀ בגיא בארץ מואב מול בית פעור (לד ו)

■ ז' בסיון [יום קבלת התורה] - הוא יום מסוגל לתפילות

באילת מביא מדרש: שבכל שנה ביארציט של בעל פעור, עולה [בעל פעור] ומקטרג [ורואה הקבר של משה] ויורד.

א"ק, והנה 'מדיה טובה מרובה ממידת פורענות', ובודאי בזמן שעשו ישראל מצוה, 'אותו זמן' ביארציט של המצוה - היא עולה ומלמדת עליהם זכות, כגון ז' סיון [יום אחר שבוועות], הוא זמן מסוגל לתפילות, שזה הזמן שישאל קיבלו את התורה [כדעת ר' יוסי ור"ע (יומא ד:)].

◀ ולא ידע איש את קבורתו (לד ו)

בגמ' (סוטה יד), יש מהב"ח הוספה על הגמ' שלנו, וכך כתוב בה: אמר ר' חמא בר חנינא, מפני מה נסתר קברו של משה, לפי שגלו ללפני הקב"ה שעתידים לגלות, שלא יעמדו אצל קבר משה, ויתפללו, ויבטל משה הגזירה.

◀ ולכל היד החזקה (לד יב)

■ הקב"ה ומשה אחזו בלוחות - וגברה ידו של משה, הכיצד?

בירושלמי (תענית ד ה) איתא: 'שהיו הקב"ה ומשה אחזים בלוחות, וגברה ידו של משה וחסף הלוחות'!

נראה להסביר 'גבורת משה' שפסק משה הדין שכבר נמסרו הלוחות לתחתונים, וזכה בלוחות.

ומאחר ש'נתן לנו את תורתו', הרי נקבע הלכה, כפי שיפסוק בארץ, וכמו במחלוקת שהיתה בשמים בין הקב"ה למתיבתא דרקינא (ב"מ פו), ואמרו: שיוכרע עפ"י מה שיקבעו בארץ*.

ואולי לכך פרח מהם הכתב, כי הכתב 'מכתב אלוקים' הוא, ואינו טבע [כגו' מ"ס וסמ"ך שבלוחות, ושנקרא מכל צד], ואין הקב"ה חייב לקיים הנס [הפסק דין] של משה - מחייב רק לתת את 'עצם הלוחות'.

והחי יתן אל לבו, שכל רגע שהוא חי זה נס - ואין הקב"ה חייב לו כלום.

* הובא בהרחבה במדור שבועות, מתן תורה.

◀ האותות והמופתים ... לעיני כל ישראל (לד יב)

■ הנביאים [כשנתאפשר הדבר] עשו הנס בהסתר - אבל משה 'לעיני כל ישראל'

'טעמא' דכל הנביאים עשו הנס בהסתר, כמו שכתב רש"י (מלכים ב ד:): 'וסגרת הדלת' דכבוד הנס לבא בהצנע. [מלבד פעמים מועטות, כמו יהושע שהעמיד חמה, אליהו בהר הכרמל] - אבל משה כל אותותיו ומופתיו היו בפירסום, ונביא כזה 'לא קם בישראל'.

להנצחות ובכל עניני הספר:

אימייל: 6916645@GMAIL.COM